

Sotsiologicheskii praktikum i metodicheskie rekomendatsii k kursovoy rabote. – M.: RHTU im. D. I. Mendeleeva, 2003. – 46 s.

О. С. Пономарьов

**ДУХОВНІСТЬ ПЕДАГОГА В СИСТЕМІ ФІЛОСОФІЇ
ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ**

педагогічній діяльності викладачів вищої школи. Доведено, що тільки духовно багата високопрофесійна особистість може відповідним чином виховувати студентів. Наведено результати експрес-опитування викладачів, які відображають реальну картину рівня їх духовної культури.

А. С. Пономарев

**ДУХОВНОСТЬ ПЕДАГОГА В СИСТЕМЕ ФИЛОСОФИИ
ЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ**

Проанализирована сущность феномена духовности и показана ее определяющая роль в педагогической деятельности преподавателей высшей школы. Показано, что только духовно богатая высокопрофессиональная личность может соответствующим образом воспитывать студентов. Приведены результаты экспресс-опроса преподавателей, отображающие реальную картину уровня их духовной культуры.

A.S. Ponomaryov

**SPIRITUALITY OF TEACHER IN SYSTEM OF PHILOSOPHY
ITS PROFESSIONAL CULTURES**

Essence of the phenomenon of spirituality is analysed and its determining role in pedagogical activity of teachers of high school is shown. It is shown, that only spiritually rich high-professional personality can properly educate students. The results of express-examination of teachers, displaying the real picture of level of their spiritual culture, are resulted.

Стаття надійшла до редакції 23.03.2012 р.

УДК 141.378

*Пазиніч С.М.
м. Харків. Україна*

ФІЛОСОФІЯ НЕРЕФЛЕКСИВНОГО СПІЛКУВАННЯ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ

Постановка проблеми та її актуальність. Час від часу, аналізуючи прожитий день, ми інколи зі здивуванням помічаємо, що від бесіди з колегою на тему «ні про що», у нас залишився неприємний осад і, навпаки, від спілкування з іншим почуваємо подарунок позитиву. Тож спілкування між людьми — це велике

мистецтво. Звідси, одні уміло володіють ним, притягуючи до себе душевною теплотою інші ж, навпаки, відштовхують від себе своїми колочими словами і негативною, холодною як лід, енергетикою. І це не випадково, адже як люди висловлюються, така у них і енергетика, оскільки слова не бувають індиферентними у відношенні до цілісної енергетичної системи людини. Тому коло осіб, які спитують сьогодні потребу в удосконаленні своїх комунікативних навичок, вельми широке. Це перш за все ті, хто зазнає труднощі в організації свого спілкування в колективі, а також ті, для кого спілкування є елементом їх професійної діяльності: лікарі, педагоги, працівники сфери обслуговування і соціальних служб і, звичайно ж, керівники різних систем управління. Тож дослідження цієї теми визначається не лише потребами теоретичного характеру, але і має яскраво виражену прикладну спрямованість. Тому що люди не лише прагнуть задовольнити свою допитливість, вони шукають відповідь на питання: як свідомо будувати спілкування з довколишніми людьми і як це зробити щонайліпшим чином?

Слід зауважити, що проблемі спілкування присвячено прямо чи побічно немало робіт, що свідчить не тільки про інтерес вчених до цієї суттєво цікавої сфери наукових знань, а й про безперечну актуальність цієї проблеми у вирішенні складних питань сьогочасного суспільства. Це дає нам вагомий підстави вважати, що без глибокого логіко філософічного аналізу цього нагального питання, неможливо чітко визначити нові напрямки удосконалення суспільних відносин на основі філософії людиноцентризму.

Варто зазначити, що нині не існує єдиного підходу до розуміння цієї злободенної проблеми сучасності. Сьогодні та і в минулому зустрічаємо різні погляди на предмет та методи дослідження окремих її аспектів, які містяться у роботах: Ананьєва Б.Г., Аристотеля, Бахтіна М.І, Виготського Л. С., Гегеля В., Дідро Д., Заветного С.О., Кременя В.Г., Кудіна В.О., Конверського А.Є., Ліхачова Д. С., Лосева А. Ф., Пазиніча С.М., Пономарьова О.С., Сисоевой С.О., Швейцера А. та інших.

Відзначимо, що потреба в цілісному аналізі й творчому розвитку філософського підходу до заявленої проблеми є вкрай необхідною також і у зв'язку з реаліями українського суспільства, соціальними умовами і потребами його суттєвої культурної модернізації.

В той же час, поза межами досліджень залишаються **невирішеними та-кі питання проблеми:** динамізм феномену неререфлексивного спілкування в системі загальнолюдської культури; позитивні та негативні наслідки цього унікального типу спілкування; особливості неререфлексивної комунікації та її вплив на розвиток особистості і перш за все, на морально-естетичне виховання широкого загалу людей сучасного суспільства.

Мета дослідження саме і полягає у з'ясуванні сутності самого феномену неререфлексивного спілкування в гармонійному поєднанні його з нагальними

проблемами пов'язаних з соціально-моральнісними подіями, які відбуваються на теренах нашої країни. Адже саме від філософського розуміння та коректного вирішення цієї, конче актуальної проблеми, багато в чому залежить сталий розвиток суспільства на субоснові взаємного розуміння та пошанування до конститутивної монади суспільних відносин – *Особистості*.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім поставимо питання: що ж необхідно для встановлення і підтримки оптимальних міжособистісних стосунків в службовій сфері та за її межами? Поза всяким сумнівом, для цього варто володіти певною системою навичок, знань і умінь, тобто владати мистецтвом комунікативного спілкування. А це означає, що необхідно майстерно володіти: досвідом розуміння особи в системі діалогічної комунікації; досконало знати емоційний стан партнерів з якими доля спіткала спілкуватися; віртуозно використовувати правила поведінки в різноманітних комунікативних обставинах; філігранно добирати адекватні форми контактування в залежності від мети і цілі спілкування.

Для ефективного спілкування можна виокремити таку базову рису, як суб'єктивну активність, що означає зацікавленість того, хто спілкується; його інтелектуальний потенціал, а також психологічну увагу і пошану відносно співбесідника. Проте, оцінюючи, уточнюючи або аналізуючи те, що нам віщають інші, як правило, люди (скажемо відверто) приділяють більше уваги своїм думкам, чим тому, що їм повідомляють. Ще гірше, коли вони час від часу в спілкуванні перебивають один одного. Безумовно, такий діалог не тільки спотворює повідомлення, але порушує динаміку і смислосначимість спілкування. Саме тут варто наголосити про те, що існують різні типи комунікативних відносин. Ми ж презентуємо точку зору відносно нереклексивного спілкування, та необхідності його використання в якості важливого, а інколи навіть як означального складника ефективних комунікативних взаємовідносин.

Почнемо з того, що нереклексивне спілкування є по суті простим прийомом і полягає в умінні уважно *німувати*, тобто не втручаючись в промову співбесідника своїми суб'єктивними коментарями. Такий діалог можна назвати умовно *пасивним*. Але це тільки на перший погляд він так сприймається інертним. Якщо ж більш уважно проникнутись в сутність «умовчання» в діалозі, то це активно дієвий процес, що вимагає від суб'єкта контактування в сфері інтелектуальної і психологічної уваги, і взагалі, витонченої загальнолюдської культури. Адже залежно від ситуації в ході нереклексивного спілкування може бути виражене щиросердне розуміння, схвалення і підтримка співбесідника. Часом нереклексивне спілкування є чи не єдиною можливістю, для співбесідника, особливо якщо він емоційно збуджений або навпаки, зазнає труднощі у формулюванні своїх помислів, врешті-решт, бути просто на просто почутим.

Ось якраз в цій ситуації знадобляться на перший погляд нейтральні за сутністю малозначні фрази із «арсеналу» нереклексивного спілкування, на кшталт: «Так!», «Предобре розумію Вас», «У Вас вид щасливої людини», «Продовжуйте, будь ласка», тощо. Цей мінімальний інструментарій дозволяє розкрити широкий діапазон змістовної бесіди. Такі відповіді-схвалення є правдивим запрошенням співбесідника висловити свої думки вільно і невимушено. Інколи такі схвалення допомагають пізнати глибинний інтерес і розуміння протилежної сторони в діалозі.

Безумовно, існують й інші прийоми, які підтримують якісну процедуру діалогу. Важливо, щоб відповіді виникали невимушено і завжди були нейтральними, на кшталт: «Це вельми цікаво, продовжуйте, будь ласка», «Я раніше навіть і не здогадувався про це...», тощо. Як показує мій сорокалітній педагогічний досвід, подібні репліки сприяють розвитку бесіди, особливо в самому її початку. Такі відверто щирі слова надихають того, хто з нами спілкується, знімають напругу, яка часто-густо виникає з причини боязні бути не зрозумілим або, ще гірше, дістати мовчазну відмову на актуальний запит. Ось тому-то, гнітюча, мовчазна незгода часто тлумачиться хибно, тобто як незацікавленість, індиферентність до співрозмовника.

Слід звернути увагу і на те, що інколи в ході спілкування короткі відповіді можна зрозуміти і як примусові. В такому разі вони будуть явною перешкодою в діалозі. В таких ситуаціях, суб'єкта спілкування безцеремонно і незграбно примушують відповідати на питання типу: «Ще чому ж Ви дозволяєте собі так глумитися над дійсністю?», «Приведіть мені хоч одну на це причину», «Нікчемні у Вас аргументи», «Ну осягніть в кінці-кінців просту істину», тощо. Такі зухвалі фрази вельми псуєть настрій людині і зводять унівець мету діалогу. Врешті-решт ці вислови, найімовірніше, приведуть до того, що змусять суб'єкта спілкування говорити те, чого він і не хотів сповіщати до початку бесіди.

Оскільки існують люди, які схильні більше говорити, чим слухати, то можна уявити собі, які безмежні можливості відкриваються для нереклексивного спілкування. Не важко помітити тих, хто постійно і майстерно користуються самобутньою технологією нереклексивного спілкування. Але слід зазначити, що нереклексивний діалог не завжди є доречним. Скажемо відверто, що визначити це заздалегідь не так то й просто, оскільки все залежить, головним чином, від реального стану речей, від темпераменту та характеру особистості, соціальної ієрархії суб'єктів діалогу, а головне, від цілі їх спілкування. Звідси, нереклексивне спілкування особливо благотворне тоді, коли співрозговець проявляє такі глибокі відчуття, як гнів або горе і потребує лише коректної, щиросердної відповіді. Частіш за все такі ситуації виникають, коли людина щиро бажає висловити свою точку зору стосовно аксіологічної проблеми або своє відношення до соціальних чи наукових проблем сьогодення.

З точки зору нашого комунікативного досвіду, особливо корисно застосувати цей прийом в ході співбесіди з абітурієнтами, під час іспиту чи заліку у студентів, (безумовно, якщо вистачає у викладача еротетикоємпатичної культури) тобто коли від співбесідника намагаються дізнатися якомога більше різноманітної інформації. Нерефлексивне спілкування також корисно для розуміння точки зору співрозмовця або з'ясування того, що є утаємниченого в його пропозиції або ремствуванні. В таких ситуаціях варто діяти обачно, тому що в протилежному разі може скластися так, що промовець буде висловлювати людям те, що їх взагалі не цікавить, або ж буде відповідати на свої особисті питання, які співрозмовників зовсім не приваблюють. Яскравий приклад просліджується в діях деяких викладачів, коли вони на консультації перед іспитами не дослуховуються до запитань студентів і розповідають щось своє у відриві від інтересу аудиторії. А студенти, як студенти, вагаються запитати у нього, боячись видати своє нерозуміння тієї чи іншої проблеми, бо саме такий «педагог» візьме на замітку рівень знань такого студента на екзамені з відповідними наслідками. Або скажімо, за ситуації, коли студент приходить на першу індивідуальну консультацію до педагога з будь-якої навчальної дисципліни, а ще гірше, коли людина попадає на прийом до лікаря, то перший стрекотатиме ірраціональними термінами і погрожуватиме іспитом. А другий, тобто лікар, буде лякати «букетом» захворювань і швидким наступом тяжких ускладнень і драматичних наслідків зі станом здоров'я. Зазвичай кабінет такого «педагога», «керівника», «лікаря» приголомшує людину хаотичною розкішшю. Перед очима відвідувачів постають якісь незрозумілі для них блискотливі дрібнички. Але найголовніше у всієї цієї мішури є неодмінний її атрибут — двері. Вони обов'язково прикрашені позолоченою табличкою з неймовірним на ній списком регалій. Такий «фахівець» відверто пресує своїм формальним авторитетом, повчає речам, що далеко виходять за рамки його компетенції. При цьому він не забуде принизити співрозмовця. Мета таких «добродіїв» завжди одна — залякати, зламати особистісне Я співбесідника. Як правило, за подібною вербальною облудою ховається елементарне невігластво. Використовуючи помисливість співрозмовців, такі «професіонали» завжди досягають своєї цілі, а саме, студент або пацієнт погоджуються платити великого хабара (чим більший страх, тим більший хабар) за «професійні послуги».

Або візьмемо рутинний випадок, коли людина бідкається над вирішенням своєї проблеми і відчуває себе скривдженою і, як часто це буває, виражається надмірно експресивно і неточно, бо вона емоційно збуджена. Будимо відверті, в результаті створюється враження, що вона нападає на співрозмовця, чого немає насправді. У відповідь, співбесідник починає захищатися, реагує теж емоційно і упускає сенс того, що йому говорять, якщо тільки взагалі слухає. Це можна пояснити тим, що в емоційному запалі у людини блокується ліва півкуля мозку, як наслідок, деформується структура коректного мислення і

дії. То чи не вірніше буде зупинити спілкування на першому етапі непорозуміння до пори, коли вщухнуть пристрасті, а можливо і взагалі перенести перемовини на більш пізніший термін. Варто зазначити, що в будь-якій конфліктній ситуації сторонні споглядачі більш схильні визнавати правоту тієї людини, яка зберігає витримку і не відповідає грубістю на грубість [1]. (Доречним тут буде згадати один із моральнісних принципів філософії Л. М. Толстого: «Непротівлення злу насилієм»). Отож, ввічливість не лише приваблює до людини симпатії вихованих, тактовних людей, але і дозволяє зберегти відчуття власної честі та гідності при зіткненні з хамством. Саме в цьому і полягає одна із важливих особливостей нереклексивного спілкування.

Люди старшого покоління добре пам'ятають випробування занепокоєнням, страхом, розчаруванням, біллю, обуренням і колосальним зганьбленням людської честі та гідності. В подібних випадках необхідно розважливо, практично не втручаючись в промову співбесідника, охопленого сильними прочуттями, надати йому шанс висловитися і виразити все те відчуття, що накопичилося в ньому за певний *невимовний вакуум*. В такому разі, варто підключити механізм емпатичного взаєморозуміння. Нагадаємо, емпатія - це когнітивна обізнаність і розуміння емоцій і відчуттів іншої людини [2, с. 513]. Простіше кажучи, основною конотацією цього терміну є інтелектуальне або концептуальне розуміння іншого, тобто, це емоційна реакція на емоційні переживання іншої людини. Звідси, нереклексивне спілкування більш за все стане в нагоді в ситуаціях моральнісно-етичного і соціального порядку.

Назавжди запам'яталася мені порада мого декана філософського факультету Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка, знаменитого філософа, директора інституту філософії СРСР Павла Васильовича Копніна, яку він рекомендував нам, майбутнім педагогам, використовувати в професійній діяльності: «З пошануванням давайте можливість студентам висловлювати свої думки!». З часом, зрозумів, що в цих словах була свята правда. Пізніше, нерідко переконувався, що студенти випробовували необхідність у прояві своїх сакраментальних відчуттів. І коли у них виникала можливість висловити те, що скупчилося на душі, то це давало молодим людям емоційне полегшення, вони променіли щасливим почуттям. Такі миттєвості допомагають будь-кому, не лише педагогу, краще розуміти і з'ясовувати проблеми своїх співрозмовників. Таким чином, нереклексивне спілкування дозволяє мінімально втручатися в промову суб'єкта діалогу, тим самим полегшуючи йому особисте самовираження. А якщо це так, то зайве втручання в розмову, а то й гірше, демонстрування суб'єктивних *вражень-повчань* являються перепонами на шляху до взаєморозуміння і поваги один до одного в спілкуванні.

Досвідчені педагоги - це своєрідні священики (шкода, що на територіях вузів майже немає своїх церков), до яких тягнуться студенти з непідробленою щирістю, джерельною чистотою своєї душі. І ось тут мають значення не лише

слова, але і очі співрозмовця. Погляд співбесідника має бути прямим і невідробним. Бігаючий або нудьгуючий погляд може змусити сумніватися в щирості слів людини, тоді складеться враження, що співрозговець лукавить, тобто говорите не те, що думаєте. Навпаки, коли педагог щирий в душевності своїй, то таке спілкування, взаємовідношення стає надбанням тільки двох, на кшталт того, як це відбувається у церкві на сповіді. Тому, якщо педагог відчуває, що його слова не проникли такою ж «джерельною» чистотою відчуттів, як у студента, то краще не вступати в діалог з юним, довірливим, добрим студентським серцем, інакше це виллється в лицемірство і навіть наругу над студентом, з одного боку, розчарування і втратою пошани до педагога - з іншої.

Часто доводиться спостерігати, коли люди не наважуються відверто висловити свою думку перед своїм начальством із-за побоювання зіпсувати стосунки з ним або піддати ризику місце своєї роботи. Шкода, але особи, які займають високу посаду, зазвичай, відчувають себе вільніше в ході розмови і часто-густо перебивають співбесідника саме по суті справи. Вони, володіючи необмеженою владою, схильні домінувати і в діалозі, більше говорити і частіше перебивати співрозговець. В результаті таке спілкування виглядає убогодухим, а «ієрархи», чують лише те, що їм хочеться почути, а не те, що їм необхідно було б слухати. В протилежність таким «ієрархам співбесідникам», майстрами неререфлексивного (і рефлексивного в рівній мірі) спілкування були професори: П.В.Копнін, В.І.Шинкарук, А.Д.Залєвський, В.К.Танчер та ін. Із нинішніх, можна виокремити професорів своєї справи: В.Г. Кременя, Л.Л. Товажнянського, Л.В. Губерського, А.Є. Конверського і багато інших.

Особливо хочеться звернути увагу в цій плеяді на талановитого вченого, педагога, керівника від Бога, великого людинолюбця Леоніда Леонідовича Товажнянського. Це людина, яка поєднала в собі: наснагу до бурхливого за змістом та формою життя, невідкупний, усвідомлений патріотичний дух, розуміння і повагу до культур різних народів і дбайливе ставлення до кожного працівника інституту від прибиральниці, лаборанта, студента і до професора. В наш буремний соціальний-політичний час, коли в абсолютної більшості керівників різного рангу «не вистачає» часу проявити увагу до монадної субстанції суспільства – особистості, така риса, притаманна Леоніду Леонідовичу, є без перебільшення, перлиною в системі людських цінностей ХХІ століття. Приваблює в цій людині ще й високий філософський, світоглядний рівень сприйняття і оцінки різноманітних за змістом і масштабністю подій. Це людина коректного мислення і дії, спілкуючись з якою відчуваєш, що ти стоїш лицем до лица з мислителем, мудрим колегою і водночас керівником всесвітньо відомого університету. Ця людина бездоганно володіє як неререфлексивним, так і рефлексивним мистецтвом спілкуванням і в той же час, постійно навчається новітнім методам і методикам діалогічної комунікації. То ж і не дивно, що дисципліна і моральнісний дух вище саме в тих колективах, де *керівник-лідер*

щирозацікавлено до себе співрозмовників не залежно від їх статусу. Це не означає, що він менше піклується про навчання в університеті. Просто він більш орієнтований на іманентну потужність своїх студентів і педагогів. Звідси, студенти в таких колективах добиваються значно вищих показників у навчанні, ніж у тих, де керівництво орієнтовано головним чином на абстрактні звіти для різноманітних департаментів.

Цікавим, з точки зору мого власного педагогічного дослідження, є те, що соромливі, невпевнені в собі люди вільно спілкуються з емпатично налаштованими і морально вихованими співбесідниками. Такі реалії можна виразно помітити серед студентів, які на заняттях в аудиторії постійно мовчать, але це не обов'язково означає, що вони менше здібні інших. Часом, навпаки, вони проявляють високі здібності, але більше інших стримані в обговоренні тих чи інших проблем. Пов'язано це з тим, що вони, з вини педагога, байдужого до мистецтва нереклексивного спілкування, не спроможні самостійно прилучитися до прилюдної дискусії. До цього слід додати також те, що деякі люди відчують себе вільніше з речами, чим з людьми. Так більшість людей, що постійно працюють біля мольберта або пов'язані зі складною технікою, або працюють в науково-дослідних лабораторіях, не завжди уміють вільно спілкуватися публічно.

Зауважимо, що нереклексивним спілкуванням слід користуватися вельми обачно, а вірніше професійно. Адже нерідко недосвідчений педагог на півсвідомому рівні знімає з себе відповідальність перед студентом, удаючись до нереклексивного діалогу тоді, коли там потрібно було б включити активні методики спілкування. Крім того, мовчазна пауза, після якої звучить ні до чого не зобов'язуюча репліка, може збити з пантелики навіть обізнаного співбесідника, не кажучи вже про студента. Тож надмірно тривалі паузи незалежно від того, чиняться вони умисно або неусвідомлено, (в даному разі йдеться мова не про театральні паузи, але й там є міра) часто виявляють незацікавленість або елементарну незгоду. Всі ми знайомі ще з дитинства з потужною силою морального «бойкоту», користуючись котрим люди, вимушені жити або працювати разом в атмосфері соціально-комунікативного дискомфорту. Тому нагадаємо ще раз про те, що нереклексивне спілкування потребує високої майстерності, толерантності, шляхетності й щирозацікавленої поваги до співбесідника.

Згідно нашому розумінню, нереклексивне спілкування є не доречним в деяких конкретних ситуаціях. Уявімо собі, що у людини відсутнє бажання спілкуватися. У таких випадках нереклексивна співбесіда не тільки не до речі, але й неможлива, оскільки примушення до спілкування свідчить про відсутність світського етикету і низький рівень загальної культури співбесідників. Адже *люди бажать сказати нам щось тоді, коли це зручно їм, але цей момент може виявитися незручним для нас.* Висновок напрашується сам собою.

Інколи неререфлексивне спілкування помилково інтерпретують як просту згоду слухати, але це є схожість лише за формою і нічого немає спільного зі змістом. В подібних ситуаціях формальну емпатію тлумачать як наше співчуття, а розуміння, як згоду з проблемою презентованою співбесідником. Тому, коли ми увійшли в душевне поле співбесідника, щоб співчутливо зрозуміти його настрій, але в цей же час не згодні зі змістом того, що він промовляє, то краще, на нашу думку, висловити це чесно і відверто в світській, коректній формі. Практика свідчить про те, що *коли ми не зробимо це вчасно, то неминуче ризикуємо зіткнутися пізніше але ще з більш негативними моральнісними наслідками.*

Неререфлексивне спілкування є недоречним і тоді, коли воно суперечить прихильностям співрозмовця і заважає співбесіднику займатися своїми невідкладними справами. В такій пригоді існує небезпека того, що неререфлексивним спілкуванням можуть зловживати надмірно балакучі люди, особливо бездушні, безцеремонні особи, а також ті, котрі прагнуть своєю балаканиною контролювати настрій і дії стриманої особистості. Тому зовсім неприйнятне в діалозі постійне скарження і докір всім і вся про щось, що не владнує в особистому житті співбесідника. *Міняй сам вади життя і ти станеш сильнішим і мудрішим!* Я помітив, хто більше всього випрохує безкінечність порад, той, як правило, безвідповідальна, безініціативна, немічна людина як в сім'ї, так і в трудовому колективі. Але така людина завжди нахабно, примушує своїх знайомих і колег вислуховувати її власну безпомічність. Ми впевнені, що у таких скрутних обставинах було б краще твердо сказати безвладному пустодзвоніві: «Я зараз зайнятий» або запитати його: «Так що ж головного у Вашій двогодинній промові?». В цьому випадку можна скоріше почути чітку відповідь, а потім елегантно, вишукано поладнати своє відношення до так званого співбесідника. *Tertium non datur !*

Таким чином, проаналізувавши деякі особливості неререфлексивного спілкування, **приходимо висновку:** по-перше, неререфлексивне спілкування є одним із основних чинників плідного взаємного пізнання і порозуміння співбесідників в комунікативних відносинах;

по-друге, як в будь-якому мистецтві, для досягнення високого результату необхідно притримуватися певних правил. Але використання ефективних прийомів неререфлексивного спілкування автоматично не гарантує жаданого успіху, якщо до цього попередньо не будуть сформовані відповідні еротетико-емпатичні установки в просторі філософії спілкування[3];

по-третє, варто постійно звертати увагу на багаторівневий інтелектуальний потенціалу своїх співбесідників;

по-четверте, конче важливо в обговоренні творчих проблем, бути, а не здаватися щирим у вираженні відчуттів і не поспішати з висловом різких оцінок на адресу співбесідників. Більш того, категорично забороняється в рефлексивному

спілкуванні підміняти тези теми і переносити їх на індивідуальні особливості співрозмовника;

по-п'яте, переваги нереклексивного спілкування значно переважають його деякі вади. Але досвід і мистецтво спілкування вказують на доцільність використання цього методу комунікативних відносин не тотально, а лише у відповідних конкретних ситуаціях;

по-шосте, якщо прийоми нереклексивного спілкування не влаштовують з тієї чи тієї причини, то можна вдаватися до цікавого і змістовного інструментарію рефлексивного спілкування[4], а ще краще, використовувати їх в діалектичному поєднанні.

Список літератури: 1. С.М. Пазиніч, О.С. Пономарьов, Н.В. Підбуцька. Конфліктне спілкування у творчому середовищі. Навчальний посібник. ХДАДМ, 2010. с. 100 2. Артур Ребер. Большой толковый психологический словарь. - Москва.: Изд-во Вече Аст. 2000., - Т.2., 570 с. 3. Пазиніч С. Н. Эмпатическое общение как элемент в системе современной философии образования / С. Н. Пазиніч // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / Нац. техн. ун-т «Харк. політехн. ін-т» ; — Харків : НТУ «ХПІ», 2004. — Вип. 4 (8). — с. 55– 61. 4. Пазиніч С.М. Рефлексивне спілкування — один із головних чинників пізнання дійсності / С.М. Пазиніч// Філософія спілкування: Науково-практичний журнал./ Харків: 2011. № 4.

Bibliography (transliterated): 1. S.M. Pazinich, O.S. Ponomarov, N.V. Pidbutska. Konfliktne spilkuvannya u tvorchomu seredovishI. Navchalniy posibnik. HDADM, 2010. s. 100 2. Artur Reber. Bolshoy tolkovyyi psihologicheskii slovar. - Moskva.: Izd-vo Veche Ast. 2000., - T.2., 570 s. 3. Pazyinich S. N. Empaticheskoe obschenie kak element v sisteme sovremennoy filosofii obrazovaniya / S. N. Pazyinich // Problemi ta perspektivi formuvannya natsionalnoyi gumanitarno-tehnichnoyi eliti : zb. nauk. pr. / Nats. tehn. un-t «Hark. politehn. in-t» ; — Harkiv : NTU «HPI», 2004. — Vip. 4 (8). — s. 55– 61. 4. Pazinich S.M. Refleksivne spilkuvannya — odin iz golovnih chinnikiv plznannya dlysnosti / S.M. Pazinich// Filosofiya spilkuvannya: Naukovo-praktichniy zhurnal./ Harkiv: 2011.# 4.

С.М.Пазиніч

ФІЛОСОФІЯ НЕРЕФЛЕКСИВНОГО СПІЛКУВАННЯ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ

Ставиться проблема філософського аспекту нереклексивного спілкування як одного з плідних чинників взаємного пізнання і порозуміння співбесідників в комунікативних відносинах різного рівня.

С.Н.Пазиніч

ФИЛОСОФИЯ НЕРЕФЛЕКСИВНОГО ОБЩЕНИЯ И ЕЁ ОСОБЕННОСТИ

Ставится проблема философского аспекта нереклексивного общения как одного из плодотворных факторов взаимного познания и понимания собеседников в коммуникативных отношениях разного уровня.

S.Pazynich

PHILOSOPHY OF UNREFLECTION INTERCOURSE AND ITS FEATURE

The problem of philosophical aspect of it is not reflection intercourse is put as one of effective factors of mutual cognition, and understanding of interlocutors in the communicative relations of different level.

Стаття надійшла до редакції 19.01.2012

УДК 101

*Черванева З.А.,
г.Харьков, Україна*

ФИЛОСОФИЯ КУЛЬТУРЫ

Человечество стоит на пороге великих перемен. Уже сегодня можно проследить некоторые будущие контуры развития мировой цивилизации: невиданные возможности информационных технологий, новых способов коммуникации, усиливающуюся интеграцию мира и его разнообразие. Любые крупные изменения в человеческой жизнедеятельности начинаются с культуры.

Понятие *культуры* было создано философами около двух столетий назад. Термин «культура» встречается уже в одном немецком словаре, изданном в 1793 году. «Культура» - термин исключительно многозначный. Разные авторы понимают его по-разному, и насчитывается свыше 250 его определений. Кроме того, это слово получает разное содержание в зависимости от времени и места, от характера изучаемого общества. Культура - это такая часть общечеловеческого достояния, которая преднамеренно создается и передается нам другими людьми, от поколения к поколению.

Наличие множества культур вовсе не означает, что они повторяют друг друга. Это совершенно различные культуры. Они разнятся как по тайне своего происхождения, так и по традициям и по внутренним особенностям. «В культурах - разные ценностные ориентации, разные способы постижения мира, разные картины сущего. Относительно целостный феномен - культура - на самом деле существует во множестве вариантов» [1].

Культуру изучает целый ряд наук: антропология, религиоведение, искусствоведение и т. д. В каждой из этих наук исследуется свой ракурс культуры. Есть такой ракурс и у философии, которая дает свой анализ культуры и занимается этой проблемой на протяжении всего исторического периода. Философия культуры давно уже стала необходимой органичной составной частью философского осмысления бытия, мира и человека в мире.

Целью данной статьи является рассмотрение культуры в ее философском понимании и осмыслении.